

Rating on Unimproved Value.

Hon. Te Waari.

Reiti Whenua i Runga i Tona Utu i Te Wa Kaore Ano i Whakapaingia.

HE TURE hei whakamana i te Reititanga o nga Whenua i runga i tona Utu i te wa kaore ano i Whakapaingia.

Ka Meingatia Hei Ture e te Runanga Nui o Niu Tireni e noho huihui ana i roto i te Paremete i runga ano hoki i tona mana, ara:—

- Ko te Ingoa Poto o tenei Ture ko "Te Ture Reiti Whenua i runga i tona utu i te wa kaore ano i Whakapaingia, 1895." I raro i nga tikanga o tenei Ture me korero tahi raua ko "Te Ture Reiti, 1894."
- Ko nga kupu i raro nei mehemea kaore e rereke ana te hangai i nga tikanga o tenei Ture, ara:—
  - "Tiamana" tona tikanga ko te Tiamana o tetahi Kaute Kaunihera, Taone, Rori Poari ranei, o tetahi atu hunga ranei e whai mana ana ki te whakahaere reiti, a me uru ki tenei te Meea o te paro:
  - "Takiwa" tona tikanga he taone he paro ranei, he takiwa taone, he kaute ranei, ko tetahi takiwa taone, takiwa rori ranei e uru ana ki roto ki tetahi kaute kua whakatarewatia nei ki reira "Te Ture Kaute, 1886," a kaore nei e whakahaerea ana e te Kaute Kaunihera he reiti ki runga ki nga tangata o reira:
  - "Utu topu" tona tikanga ko te tino utu o te whenua hui atu ki nga whakapainga o runga, i whakataua e te ropu whakahaere takiwa, otira ko te utu o te whenua i te wa kaore ano i whakapaingia, koia tera te utu e reititia ai i raro i tenei Ture:
  - "Te utu e tonoa ai te reiti" tona tikanga ko te utu o te whenua i te wa kaore ano i whakapaingia, kua whakamaramatia ake nei:
  - "Te utu o te whenua kaore ano i whakapaingia" tona tikanga ko te utu topu o te whenua, kua whakamaramatia ake nei, haunga ia te utu o nga whakapainga o runga:
  - "Nga whakapainga" e uru ana ki tenei nga whare, nga taiapa, nga kaari rakau, karinga awa wai, tuanga rakau, topenga otaota rarauhe ranei, ruinga ranei ki te karaihe, era atu whakapainga katoa ranei o te whenua, ara nga whakapainga kaore ano i kore ona painga i te wa i whakataua ai te utu, engari kua e uru ki tenei nga whenua e kapi ana i te wai i mua a tapuketia ana hei tuawhenua:
- Mo runga i nga tikanga o tenei Ture, me korero a tekiona rua o "Te Ture Reiti, 1894," mehemea nei i penei ona whakatikatikanga, ara:—
  - Te whakamaramatanga o enei kupu "rawa e reititia ana" tona tikanga e penei ana mehemea nei i uru nga kupu "haunga ia nga whare me nga whakapainga o runga" a kaore enei kupu na i uru "hui atu ki nga whare me nga whakapainga o runga," ara ki nga wahi i uru ai enei kupu ki taua tekiona; a:
  - Ko te whakamaramatanga o nga kupu "te utu e tonoa ai te reiti" ka kiia kua whakakorea.
- Ko enei o nga tangata utu reiti i uru ki roto i nga rouru, ara,—
  - Te rua tekau i roto i te rau o nga tangata utu reiti i uru ki roto i nga rouru o nga wahi kaore nei i nuku atu i te rau nga tangata o te rouru;
  - Te tekau ma rima i roto i te rau o nga wahi kaore nei i nuku atu i te rau nga tangata e te rouru;
  - Te tekau i roto i te rau o nga wahi i nuku atu i te toru rau ona tangata utu reiti kua eke o ratou ingoa ki runga ki te rouru,—
    - ka ahei enei, i runga i ta ratou pukapuka i tuhi ai a i tuku atu ai ki te Tiamana o te Takiwa, ki te tono me reiti nga whenua i runga i te utu o te wa kaore ano i whakapainga, a me tuku taua tono kia pootitia e nga tangata utu reiti.
    - Hei reira me pooti e nga tangata utu rei taua tono a te ra e whakaritea ai e te Tiamana, engari kua taua ra i whakaritea ra e tu i roto i nga ra e rua tekau ma tahi e nuku atu ranei i te rua tekau ma waru o nga ra o muri iho i te ra i tae atu ai taua tono.
    - A taua ra me whakahaere te pooti penei ano te ritenga me nga whakahaere kua whakatakotoria nei e te Ture mo nga tono mo tetahi nama motuhake ma tetahi takiwa.
- Ko etahi atu tikanga o te Ture e tika ana hei whakahaere i te pooti i raro i tenei Ture ka whakaurua inaianei ki tenei Ture.
- Ko nga pukapuka pooti i runga i nga tikanga o tenei Ture me perehi a me penei te ahua.
  - "Tono kia reititia nga whenua i tona utu i te wa kaore ano i whakapaingia.
  - Ka pooti ahau *kia whakaaetia* tenei tono.
  - Ka pooti ahau *kia kore* tenei tono."
- A kaore e whai mana taua tono ki te kore e whakaaetia e nga tangata pera ano te tokomaha me ta te ture i whakarite ai hei whakaaao i te nama motuhake.
- Ki te whakaaetia ki te whakakorea ranei e tetahi takiwa tetahi tono i raro i tenei Ture, kaore e ahei tetahi tono pera ano te ahua te tuku kia pootitia e nga tangata utu reiti i roto i nga tau e toru o muri iho e te ra i tukuna ai a i pootitia ai te tono tuatahi.
- Ina pau aua tau e toru, ka ahei te ropu whakahaere takiwa, i runga i nga ritenga me nga tikanga kua

whakatakotoria e tekiona wha o tenei Ture, ki te whakatau a ki te ki me mutu te mana o tenei Ture i roto i to ratou nei takiwa.

A ka ahei ratou ki te whakakore atu i taua whakataunga kua whakahuatia ake nei.

- Ki te whakaaetia te tono kua whakahuatia ake nei e tekiona wha, hei reira ka ahei te ropu whakahaere takiwa, i runga i tetahi ota motuhake, ki te ki kua whakaae ratou kia eke tenei Ture ki runga ki to ratou takiwa, a me tuku e ratou he taurira o taua ota motuhake ki te Komihana mo nga Taake mana e kahiti taua ota.
- **K**i te whakaaetia te whakataunga kua whakahuatia ake nei e wawahanga *tuatahi* o tekiona *tuawaru*, ka ahei te ropu whakahaere takiwa i runga i tetahi ota motuhake, ki te ki kua tenei Ture e mana ki to ratou takiwa, a me tuku e ratou he taurira o taua ota motuhake ki te Komihana mo nga Taake, a mana e kahiti taua ota.
Ko te tahi o nga ra o Aperira i muri iho i te kahititanga o taua ota motuhake, te ra e mutu ai te mana o tenei Ture ki roto ki taua takiwa, a hei reira ka whai mana ki taua takiwa ko nga rarangi katoa o "Te Ture Reiti, 1894."
- I muri tata tonu iho i te mananga o tenei Ture ki roto i tetahi takiwa, me mahi e te ropu whakahaere takiwa i runga i nga tikanga o "Te Ture Reiti, 1894," tetahi rouru o nga utu o nga whenua e tika ana kia reititia i roto i taua takiwa.
* * * * *
- I roto i nga takiwa katoa e whaimana ai tenei Ture, ko nga reiti katoa kua whakamana kia kohia e tetahi ropu whakahaere takiwa ehara nei i te ropu whakahaere i taua takiwa ake, ka whakahaua kia kohia i raro i te mana o tenei Ture.
* * * * *
- Ko nga reiti katoa e whakahaua ana kia kohia i raro i tenei Ture, ana kore e utua me whakawa i raro i "Te Ture Reiti, 1894."
* * * * *
- * * * * *